

Novoteks

GLASILO DELA VSKEGA SVETA

LETO VI. * 1965 * ŠT. 10 in 11

NOVOTEKS

glasilo delavskega sveta

Tekstilne tovarne

NOVOTEKS

Novo mesto

1965

Letnik VI.

Št. 10. in 11. (60, 61)

Oktober, november

Izdaja:

delavski svet

Ureja:

uredniški odbor

Odgovorni urednik:

Samo Medic

Naslov uredništva:

Novoteks, Novo mesto

Foersterjeva 10

telefon 21-030

Zunanja oprema:

Bojan Brovet

Tisk naslovne strani

in vezava

Valvasorjeva tiskarna

in knjigovoznica

Krško

Naklada:

880 izvodov

VSEBINA:

- *Iz zasedanj samoupravnih organov*
- *Nesreče pri delu in na poti na delo v mesecu oktobru in novembru 1965*
- *Bolezenski izostanki v mesecu oktobru 1965*
- *Bolezenski izostanki v mesecu novembru 1965*
- *Razvoj tkalstva*
- *Priprave za upor*

IZ ZASEDANJ SAMOUPRAVNIH ORGANOV

Ker je bila pritožba na sodbo Višjega gospodarskega sodišča SRS negativno rešena, je upravni odbor podjetja na svoji 6. seji moral razpravljati o razrešitvi direktorja in o imenovanju vršilca dolžnosti direktorja. Delavskemu svetu je predlagal, da se Miran Simič razreši dolžnosti direktorja, za v.d. direktorja pa naj se imenuje Franjo Kelner. Delavski svet je predlog sprejel. Istočasno pa je tudi sprejel predlog upravnega odbora, da se vloži zahteva za varstvo zakonitosti pri Zveznem javnem tožilstvu. Imenoval je tudi tričlansko komisijo za primopredajo direktorskih poslov.

Ker je bilo delovno mesto vodje splošnega sektorja nezasedeno, je bil Miran Simič imenovan za v.d. vodje splošnega sektorja, dokler se na to mesto ne bo izvršil javni razpis, kot je to po statutu podjetja določeno.

Na tej seji je upravni odbor sklenil, da se nabavi za potrebe investicijsko-vzdrževalnega sektorja 2 komada težkih ročnih dvigal (vint) ter transportni voziček za prevoz težkih bremen. Za potrebe predilnice I se nabavi ročni in stabilni električni vrtalni stroj, za potrebe splošnega sektorja pa pisarniška oprema.

Delavskemu svetu je upravni odbor predlagal nabavo 100 komadov garderobnih omarič in nabavo laboratorijske opreme za potrebe predilnice II. Predlog upravnega odbora je delavski svet sprejel.

Na 7. seji je upravni odbor razpravljajal o 9-mesečnem obračunu podjetja, prodajalne in menze, o ugotovitvah inventurnih komisij, prodaji in nabavi osnovnih sredstev ter oddaji garaž.

Iz poročila o rezultatih 9-mesečnega dela podjetja je razvidno, da zlasti v drugem polletju podjetje ni dosegalo sprejetih planskih obveznosti.

Plan za leto 1965 je predvideval, da bo predilnica II v Novem mestu že v aprilu pričela z delnim obratovanjem v eni izmeni, z rednim poslovanjem pa bi morala pričeti v drugi polovici leta. Prav tako je bilo predvideno, da bo tkalnica od meseca julija dalje delala s 100 statvami.

Kljub prizadevanju vodstva podjetja pa so se gradbena dela na stavbah nove predilnice in aperture močno zavlekla in niso bila končana v predvidenem roku. Tudi novi stroji za predilnico in tkalnico niso bili dobavljeni in montirani pravočasno.

Ker je bil proizvodni plan sestavljen tako, da je v prvem polletju predvideval izkoriščanje že obstoječih strojnih kapacitet, v drugem polletju pa tudi proizvodnjo na novih strojih, je seveda prišlo do precejšnjega izpada

proizvodnje. Zaradi izpada proizvodnje v predilnici II v Novem mestu je morala del obveznosti po vrsti preje prevzeti predilnica I v Metliki. Tu se je v drugi polovici leta predvidevala proizvodnja volnene preje, a so morali poleg tega izdelovati še naprej tudi mešanico sintetika-volna. Zaradi tega je tudi tu prišlo do manjše proizvodnje, kot je predvideval plan.

Predilnica I je v 9 mesecih letošnjega leta dosegla plan baznih kg preje s 97 %. Planirana proizvodnja predilnice II je skoraj v celoti izpadla, saj je bilo izdelanih le približno 7 ton preje. Tkalnica je dosegla plan votkov s 94 %, v apreturi pa je bil plan v metrih izdelanega blaga dosežen s 99,3 %, vrednostno pa le s 87,7 %. Vzrok za slabo doseganje vrednostnega plana je izpad v proizvodnji predilnice in tkalnice ter preseljevanje strojev v nove proizvodne prostore.

Kljub temu pa je produktivnost, če upoštevamo problematiko posameznih oddelkov, narasla. Tudi kvaliteta se je kljub težavam dvignila ter je bilo izdelanega blaga I. kvalitete 97,47 %, II. kvalitete 0,16 % in III. kvalitete 2,37 %. Doseganje norm je bilo za 2,4 % boljše kot v istem obdobju lanskega leta.

Celotni dohodek je bil dosežen s 77 %, medtem ko je bil dohodek zaradi sprememb v delitvi dosežen s 109 %. Zaradi istih razlogov je bil tudi čisti dohodek kljub izpadu v proizvodnji presežen za 12,5 %. Na take rezultate je imel močan vpliv ukinjen prispevek iz dohodka in prometni davek.

V primerjavi z istim obdobjem lanskega leta so se osebni dohodki dvignili za 25,7 % in so znašali na uro v predilnici I povprečno 251 din, v predilnici II 274 din, v tkalnici 273 din, v apreturi 265 din, v investicijsko-vzdrževalnem sektorju 339 din in v skupnih službah 407 din.

Iz obračuna menze je razvidno, da se je promet v menzi precej dvignil. Ta dvig prometa pa ne gre toliko na povprečje izdanih obrokov, temveč predvsem na račun dviga dejanskih materialnih stroškov, saj so se cene prehranbenim artiklom zlasti v drugem polletju močno dvignile.

Poleg izrednih obrokov je bilo v menzi v Novem mestu izdanih 28.391 kosil ter 25.425 enolončnic, v metliški menzi pa 13.714 kosil in 14.109 enolončnic.

9-mesečni obračun prodajalne izkazuje porast prodaje v primerjavi z istim obdobjem lani za 17,9 %. Porabljenega sredstva pa so bila višja le za 15,3 %. Povprečni osebni dohodki so se v primerjavi z laskim obdobjem dvignili za 56,2 % ter so znašali mesečno približno 63.000 din.

O rezultatih 9-mesečnega obračuna in problemih posameznih enot so razpravljali sveti enot, ki so v zvezi

z rezultati dali svoje pripombe in predloge, da bi se situacija čimpreje popravila in proizvodnja zopet normalno stekla. O teh predlogih bo razpravljajal še upravni odbor ter nato predložil obračun v obravnavo delavskemu svetu.

Iz poročila o opravljenih inventurah je razvidno, da je bilo od junija do septembra opravljeno 11 inventurnih popisov.

Pri inventuri v skladišču gotovega blaga, goriva, maziva, drobnega inventarja na zalogi, avtomobilskih gum na zalogi, mikalnega okovja, v skladišču živil v Novem mestu, skladišču surovin predilnice I, skladišču pisarniškega materiala in drobnega inventarja na zalogi ter v predilnici I ni bilo ugotovljenih razlik.

V skladišču preje je bil ugotovljen višek 863 din, pri proizvodnji tkalnice pa je bil ugotovljen višek 68.603 din in manjko 139.095 din. Večji primanjkljaj je nastal pri česani preji Nm 36/1 B, ki je bila zaradi rekonstrukcije objektov v nezaklenjenih prostorih.

Upravni odbor je bil mnenja, da naj se naredi ponoven popis te preje, istočasno pa se prejo premesti v druge primernejše prostore, ki bodo sedaj, ko je rekonstrukcija v glavnem končana, na razpolago. Ostali viški in manjki pa naj bi se preknjižili na ustrezne konte.

Viški in manki so bili ugotovljeni še pri naslednjih inventurnih popisih:

- a) v skladišču živil menze predilnice I višek 4.568 din in manko 470 din;
- b) v skladišču režijskega materiala višek 2.360 din in manko 1.417 din.

Upravni odbor meni, da so bili ugotovljeni viški in manki minimalni in opravičljivi, zato predlaga delavskemu svetu, da se preknjižijo na ustrezne konte.

V zvezi z ugotovitvami inventurne komisije pri popisu drobnega inventarja v uporabi v predilnici I, kjer je bil ugotovljen višek v vrednosti 464 din in manko v knjižni vrednosti 491 din, predlaga upravni odbor, da se višek preknjiži na izredne dohodke, za manko pa naj se obremeni odgovorno osebo po nabavni vrednosti, ker meni, da je nastal po njeni krivdi.

Komisija za nabavo, prevzem, ocenitev in odpis osnovnih sredstev je predlagala odpis oziroma odprodajo nekaterih osnovnih sredstev iz tkalnice in apreture, ki so za našo proizvodnjo že zastareli in so izločeni iz obratovanja.

Upravni odbor je sklenil, da se odprodajo naslednja osnovna sredstva: sukalni stroj znamke "Schlafhorst" z dvema elektromotorjema, štedilnik znamke "Tobi", radio z gramofonom znamke ETR, deli stare klima naprave v predilnici II, stroji za rezanje odjev, stroji za ontanje, uporabi

barvalni stroj ter veliki barvalni stroj.

Zaradi dotrajanosti pa so bila odpisana naslednja osnovna sredstva: krčilni stroj domače izdelave, električni kuhalnik, računski stroj znamke "Totalia", 16 komadov transportnih vozičkov in 2 stola brez naslonjala.

Za potrebe predilnice I se bodo nabavile 2 jeklenke za varilni aparat, za potrebe investicijsko-vzdrževalnega sektorja pa 5 železnih samokolnic.

Ker so garaže, ki so bile zgrajene ob parkirnem prostoru, še vedno last SGP "Sava" Krško, je bilo predlagano, da se jih odkupi. Avtomoto sekcija potrebuje za delavnice in garažiranje svojih vozil 5 garaž, gasilsko društvo pa 2 garaži. Ostalih 9 prostih garaž bi dobili lastniki avtomobilov, ki stanujejo v stanovanjih podjetja. Najemni na teh garaž je bila določena na 2.000 din mesečno, najemnina proste lesene garaže pa na 1000 din mesečno. Proste garaže je upravni odbor razdelil prosilcem.

Osmim štipendistom, ki jih štipendira podjetje, so bile povišane štipendije, in to na srednjih strokovnih šolah na 22.000 din, na visokih in višjih strokovnih šolah pa na 30.000 din mesečno.

Slavi Jakše je bila odobrena povrnitev stroškov za izredni študij na Višji šoli za socialne delavce (gospodarska smer), Danilu Kovačiču pa povrnitev stroškov za izredni študij na Višji kadrovske šoli. Rešitev prošnje Bruna Koprivnika za študij na Višji kadrovske šoli (oddelek za varnost pri delu) je bila odložena do prihodnje seje, ker so bili člani upravnega odbora mnenja, da je potrebno za študij določiti predizobrazbo (profil) tehnika, ki je potreben za to delovno mesto.

Od splošne gospodarske banke v Ljubljani smo prejeli predlog, da nam podaljšajo plačilo anuitet za osnovna in obratna sredstva, ki smo jih dobili za predilnico I v Metliki in povečanje proizvodnje. Po tem predlogu bi se odplačilna doba podaljšala na 12 let. Upravni odbor predlaga, da delavski svet ponudbo sprejme.

Z ozirom na zvišanje cen v drugem polletju je bilo predlagano zvišanje kvote za reprezentanco. Upravni odbor je sklenil, da predlaga delavskemu svetu povišanje te kvote na 2,200.000 din.

Ker so se pri ocenitvi mlajših tehnikov pojavili različni kriteriji, so bili tehniki, ki so zaposleni v osnovni panogi, menja, da so preizko ocenjeni oziroma da so ocene delovnih mest v osnovni proizvodnji prenizke. Po daljši razpravi je upravni odbor priporočil svetu investicijsko-vzdrževalnega sektorja, naj popravi oceno tehnika-začetnika v strojni delavnici na začetno postavko, o oceni delovnih mest ostalih tehnikov v osnovni proizvodnji pa naj razpravljajo sveti enot ter predlagajo morebitne spre-

membe. Čimprej je treba izdelati tudi predlog nagrajevanja delavcev, ki delajo na tistih delovnih mestih, kjer dela ni možno normirati.

Na predlog stanovanjske komisije sta bili dodeljeni sobi pri tov. Pušu in Križmanovi našima delavkama Marički Zupanc in Mariji Konda. Ostale sobe, za katere ima podjetje pogodbe s privatniki lastniki stanovanjskih hiš, bodo izgotovljene do konca decembra.

Ker tov. Pepca Hrovat ni upoštevala sklepa upravnega odbora in ni izpraznila stanovanja, iz katerega se je izselil Vinko Štih, pri katerem je stanovala, in je stanovanje izpraznila šele na intervencijo sodišča, je upravni odbor sklenil, da se ji za eno leto odvzamejo ugodnosti nakupa kilogramskih ostankov blaga, nakupa ostankov blaga po znižanih cenah ter enkratni prevoz na leto s tovarniškim tovornim avtomobilom.

Janezu Zupančiču je bila dodeljena nagrada 50.000 din za uspeh pri komponiranju artikla "Dragan", za katerega je dobilo podjetje in Janez Zupančič diplomu na VI. mednarodnem sejmu mode in oblačenja v Beogradu. Poleg našega podjetja in desenaterja je bila taka diploma podeljena še podjetju "Varteks" in njegovemu desenaterju.

Majda Ivanović, roj. Smrekar, je bila oproščena vračanja štipendije, ker se je preselila v Beograd ter tako ni mogla izvršiti svojih obvez, ki jih je prevzela kot štipendist našega podjetja.

Za nagrade ob tekmovanju "Ali poznaš svoje podjetje", ki ga je organizirala mladinska organizacija podjetja, je upravni odbor namenil 72.000 din.

Upravni odbor je sklenil, da se izvede zaščitno cepljenje proti gripi ter odobril izplačilo stroškov za posnetje terena za gradnjo stanovanjskih hiš v Bučni vasi.

Poleg tega je ugodno rešil nekaj prošenj za razne dotacije in podpore, večino prošenj pa je rešil neugodno.

J.U.

Z A H V A L A

Najiskrenejša hvala sodelavcem apreture, pralnice in šivalnice za poklonjeni venec moji pokojni mami na grob.

Hvaležna
Elica Vadrnjak

NESREČE PRI DELU IN NAPOTI NA DELO
V MESECU OKTOBRU IN NOVEMBRU 1965

27. oktobra se je ponesrečila na poti na delo Zofija Puš, delavka na sukalnem stroju.

Imenovana je šla iz garderobe na svoje delovno mesto. Preden je prišla do svojega stroja, na katerem dela, je zadela ob opeko, ki je ležala na prehodu za pešce, zaradi česar je padla ter z desno roko zadela ob efektni sukalni stroj in si jo poškodovala.

28. oktobra se je ponesrečila pri delu Marija Rodič, delavka na sukalnem stroju.

Imenovana je vlekla zaboj preje k sukalnem stroju. Med vlečenjem je sunkoma potegnila zaboj k sebi, pri čemer se je udarila v palec na levi nogi in si ga poškodovala.

3. novembra se je ponesrečil pri delu Boris Ferenc, delavec na melanžerju v predilnici I v Metliki.

Imenovani je iz stroja odstranjeval poln navitek, ki je tehtal okoli 15 kg, pri tem pa mu je ležajna os, na kateri je navit material, padla na desno nogo ter mu jo lažje poškodovala.

Mirko Jakša

BOLEZENSKI IZOSTANKI V MESECU OKTOBRU 1965

Naslednja tabela nam bo prikazala razmerje med bolezenskimi izostanki v mesecu oktobru 1965 in v mesecu oktobru 1964.

Oddelek	Štev. % na vseh del. boln. dni		Štev. % na boln. del. dni brez porod.		Štev. % na vseh del. boln. dni		Štev. % na boln. del. dni brez porod.	
Skup.služ.	53	2,18	50	2,05	124	6,33	90	4,59
Tkalnica	812	10,62	632	8,30	423	6,80	261	4,29
Predil.II	91	5,43	65	3,88	113	7,23	91	5,82
Apertura	265	7,58	220	6,51	112	4,04	112	4,04
Inv.vzd.sek.	77	4,69	77	4,69	58	3,51	58	3,51
Predil. I	286	4,94	271	4,69	413	9,52	216	4,98
Skupaj	1584	7,03	1315	5,83	1243	6,77	828	4,51

Iz tabele je razvidno, da se je odstotek bolezenskih izostankov v mesecu oktobru precej znižal v primerjavi z istim mesecem lanskega leta, vendar pa je nekoliko višji v primerjavi z mesecem septembrom.

Najvišji odstotek bolezenskih izostankov je imela v oktobru predilnica II s 5,82 %, sledi predilnica I v Metliki s 4,98 %, skupne službe s 4,59 %, tkalnica s 4,29 %, apertura s 4,05 % in investicijsko-vzdrževalni sektor s 3,51 %.

Vzroki bolezenskih izostankov v mesecu oktobru so:

- nega družinskega člana	121 dni
- razne ženske bolezni	97 dni
- bolezni živcev	76 dni
- nesreče izven dela	72 dni
- nesreče pri delu	50 dni
- gripa	46 dni
- kožne bolezni	41 dni
- angina	36 dni
- bronhitis	34 dni
- bolezni urinarnega sistema	33 dni

Mirko Jakša

BOLEZENSKI IZOSTANKI V MESECU NOVEMBRU 1965

Naslednja tabela nam bo prikazala razmerje med bolezenskimi izostanki v mesecu novembru 1965 in v mesecu novembru 1964.

November 1964				November 1965			
Oddelki	Štev. vseh boln. dni	% na delov. dni	Štev. boln. dni brez porod.	% na del. dni	Štev. vseh boln. dni	% na del. dni	Štev. boln. dni brez porod.
Skup.sl.	39	1,73	39	1,73	100	4,94	100
Tkalnica	948	13,38	791	11,18	401	6,31	262
Predil.II	79	5,09	54	3,48	100	5,34	77
Apertura	347	11,10	297	9,50	129	4,48	129
Inv.vzd.sek.	63	4,13	63	4,13	46	2,73	46
Predil. I	275	5,14	208	3,88	282	6,25	108
Skupaj	1751	8,38	1452	6,95	1058	5,48	722

Iz tabele je razvidno, da se je odstotek bolezenskih izostankov v mesecu novembru občutno znižal v primerjavi z istim mesecem lanskega leta. Tudi v primeri z mesecem oktobrom se je odstotek bolezenskih izostankov precej znižal, kar je posebej razveseljivo za ta jesenski mesec, saj je odstotek bolezenskih izostankov v mesecu novembru najnižji v letu 1965.

Najvišji odstotek bolezenskih izostankov je imel v novembru oddelek skupne službe (4,94 %), sledi apertura (4,48 %), tkalnica (4,12 %), predilnica II (4,11 %), investicijsko-vzdrževalni sektor (2,73 %) in predilnica I v Metliki (2,39 %).

Vzroki bolezenskih izostankov v mesecu novembru so:

- nega družinskega člana	141 dni
- nesreče izven dela	62 dni
- razne ženske bolezni	62 dni
- nesreče pri delu	59 dni
- gripa	54 dni
- bolezni živcev	46 dni
- TBC	45 dni
- bolezni dihal	44 dni
- kožne bolezni	23 dni
- revmatizem	20 dni

Mirko Jakša

RAZVOJ TKALSTVA

Tkanine so poznane človeštvu že več tisoč let. Pred tem so se ljudje oblačili v kože ubitih živali. Šele pozneje, ko je pričelo kožo primanjkovati pa tudi zaradi neudobnosti teh oblačil, je pričel človeški um iskati primernih nadomestil.

V severnih pa tudi v naših alpskih krajih je bil pračlovek prisiljen bivati vso ledeno dobo in še pozneje v podzemeljskih skalnih votlinah, kjer se je sedeč pri ognju pričel baviti s pletenjem raznih stebel, lubja in trav. Najprej si je na ta način brez slehernih priprav splel razne zastore, preproge in končno tudi plašče, ki so ga čuvali pred deževjem. Pozneje, ko je spoznal polstivost raznih rastlinskih in živalskih vlaken, jih je pričel presti, sprva v debelejšo, nato pa v tanjšo niti. To je bilo eno prvih človeških odkritij.

Dokazi za to so ostanki tkanin in slike, ki so vklesane v stene podzemeljskih votlin. Iz teh razberemo, da se je tkalska statev razvijala skozi tisočletja od zelo primitivne priprave za tkanje do današnjega modernega tkalskega stroja.

V začetku je tkalsko statev predstavljal v zemljo zabiti kol, na vrhu katerega je bila prečka, nanjo pa so bile pritrjene niti osnove. Votek so vnašali z roko in pribijali z letvico. Obteževali so posamezne osnovne niti ali pa skupine. Približno tako so tkali v samem začetku.

Pozneje so to statev dopolnili z lučalnicami in osnovnim valjem, s čimer je odpadla zgornja prečka. S to spremembo se je spremenil tudi položaj tkanja; pred tem je tekla osnova od zgoraj navzdol, tkalo se je torej navpično, sedaj pa je osnova v vodoravni legi. Ta oblika in način tkanja ostane nespremenjen do srednjega veka. Pozneje so uvedli podnožke za dviganje listov in z njimi polnoštevilno tkanje.

V 17. in 18. stoletju so združeni ročni tkalci zelo nasprotovali uvajanju novitet in izboljšav na tkalskem stroju, bili so proti mehanizaciji, ker so se bali brezposelnosti. Na širokih ročnih tkalskih statvah so pričeli uporabljati čolniček. Ta čolniček sta skozi zev premetavala dva tkalca, vsak z ene strani statve, tretji tkalec pa je tkal.

Anglež Kay je izpopolnil čolniček, opremil ga je s koleščki, tako da ga je lažje spravil skozi zev, izumil pa je tudi napravo za metanje čolnička skozi zev, s tem sta odpadla tkalčeva pomočnika, ker je tkalec lahko sam metal čolniček skozi zev in obenem tkal. Kay ni uspel, umrl je v siromaštvu. Po njegovi smrti so se z njegovim izumom okoristili drugi. Tkalski stroj so stalno izpopolnjevali, iskali so nove možnosti za lažje in boljše tkanje, za lepše in vzorčno bogatejše tkanine.

V vrsti izumov je bila pomembna novost tkalski stroj za tkanje vzorčnih tkanin. Izumitelj teh statev je bil Josef Marie Jacquard. Po njem se še danes imenujejo statve z napravo za vzorčno tkanje žakardske statve.

Do tu govorimo le o lesenih ročnih statvah.

Z izumom parnega stroja v 18. stoletju je tudi tkalstvo hitreje napredovalo. Mehanične statve je po izumu parnega stroja izumil angleški duhovnik Cartwright, ki je instaliral prvo mehanično tkalnico. Tkalnica je štela 20 tkalskih statev, za pogon statev je uporabljal parni stroj.

Izum statev z listi, grebenom, podnožkami, osnovnim in blagovnim valjem, s čolničkom in bilom, ki je bil storjen pred tisočletji, se je v bistvu ohranil do danes. Princip tkanja je ostal tudi na najmodernejših mehaničnih statvah bistveno neizpremenjen.

Kljub ugodnostim, ki jih imamo od mehaničnih statev, se na ročnih statvah še mnogo tke. Dosti tkanin je, ki se še danes tko skoro izključno na ročnih statvah, ne računajoč pri tem splošno razširjenost ročnega tkalstva pri vseh primitivnih narodih.

Danilo Kovačič

PRIPRAVE ZA UPOR

Telovadno društvo "Sokol" v Novem mestu je bilo poleg "Društva kmečkih fantov in deklet" eno izmed tistih društev v Novem mestu, kjer je Komunistična partija imela že nekaj let pred vojno največ vpliva na njihove člane.

V "Sokolski knjižnici" je bilo poleg raznih drugih naprednih knjig tudi precej knjig z marksistično literaturo, ki jih je takratni knjižničar Bogo Komelj z veseljem posojal zanesljivim ljudem. Tam je delovala tudi ilegalna tiskarna, ki je razmnoževala razne letake in komunistično literaturo.

Tudi v vrstah telovadcev se je delo Partije močno odražalo. To delovanje je naletelo na plodna tla, zlasti po vsesokolskem zletu v Pragi leta 1938. Na tem zletu nas je bilo prisotnih precej mladih pripadnikov "Sokola" iz Novega mesta. Tam smo prišli v stik s člani češke Partije, ki so nam pripovedovali o svojem delu, slovanski solidarnosti in namerah Hitlerja. Po okupaciji Češkoslovaške se

je dejavnost Partije med sokolsko mladino še povečala. Hodili smo na sestanke, kjer so nas seznanjali s položajem v svetu in marksistično ideologijo. Čitali in širili smo naše časopise ter se razgovarjali o položaju našega delavca in kmeta v bivši Jugoslaviji.

Po napadu na Poljsko, Francijo in druge zapadno-evropske države, smo uvideli, da se vojna tudi nam približuje z naglimi koraki. Zato smo pridno hodili na predvojaški tečaj, ki ga je organiziralo "Sokolsko" društvo. Poleg tega nam je uspelo dobiti tudi nekaj vojaške literature, katero smo študirali doma in na ilegalnih sestankih. Hodili smo tudi na teren okrog Novega mesta ter ljudem pripovedovali o namerah fašistične Italije in Nemčije.

Toda tudi petokolonaši in domači izdajalci niso držali rok križem. Sprva ilegalna nemškutarska organizacija "Kulturbund" je začela delovati čisto odkrito. Vsi smo vedeli za njihove člane, ki jih je vodil popravljalec dežnikov **Wandi Kurta**, ki je javno vohunil okrog vojaških položajev okrog Novega mesta. Poročila je predajal nekemu Nemcu, ki se je delal hromega ter se prevažal z invalidskim vozičkom, kadar pa je šel peš, si je vedno pomagal s palicami ali pa se opiral na ženo. Toda večkrat smo ga opazili, kako je skoraj tekel brez palic. Vse to smo javili na žandarmerijsko postajo. Toda namesto tega Nemca in Kurta bi kmalu zaprli nas.

Tako je prišel tisti usodni dan marca 1941, ko so bivši oblastniki podpisali pristop k tako zvani osi Rim - Berlin. To odkrito izdajstvo je kakor po vsej naši domovini dvignilo val nezadovoljstva seveda tudi med nami.

Na nedeljo, zdi se mi, da je bil ravno 25. marec, smo imeli izpite po končanem vojaškem tečaju. Kasno popoldne so bili izpiti končani. Naše instruktorje, med katerimi sta bila tudi dva podoficirja, smo povabili na skromno malico in kozarček vina v gostilno Skaberne, kjer smo večkrat imeli ilegalne sestanke.

V sobi, kamor smo sedli, so že sedeli trije novomeški mojstri s svojimi soprogami. Po malici sta podoficirja morala oditi, ker sta imela izhod le do 19. ure. Z njima je odšel tudi eden naših, ki naj bi dežurnega oficirja pregovoril, da bi jima podaljshal izhod. Medtem se je razvnela pri sosednji mizi živahna razprava, ki je postajala pod vplivom zavžitega alkohola vedno glasnejša. Razpravi smo prisluhnili tudi pri naši mizi. Eden čez drugega so hvalili Hitlerja in Nemce in ko je nekdo od njih omenil veliko bodočnost Jugoslavije, ki jo čaka po podpisu pakta, se nisem mogel vzdržati in sem pripomnil, da so s podpisom pakta prodali Jugoslavijo za vagon koruze. Ta pripomba je dvignila pri sosednji mizi hudo nevihto. Pričeli so vpiti na nas, kaj se smrkavci razumemo na politiko in da naj izginemo iz gostilne. Najbolj se je razburjal neki krojaški mojster. Da ne bi prišlo do večjih zaostritev, smo seraje umaknili.

Ko smo prišli doveže, sta se vrnila podoficirja, ki sta dobila podaljšanje izhoda. Začudila sta se, da že odhajamo. Ko smo jim zadevo pojasnili, je eden od podoficirjev rekel, da bi rad vedel, kdo se je najbolj ustil. Peljal sem ga nazaj v sobo ter se delal, kot da sem nekaj pozabil. Pri tem sem mu ga pokazal, toda mojster je to opazil ter se zopet začel razburjati. Midva pa sva mirno odšla. V veži so nas čakali ostali. Tedaj so prišli iz gostilne vsi trije mojstri ter zopet pričeli vpiti na nas, naj pustimo politiko na miru in se brigamo za svoje delo v delavnicah. Hoteli so tudi fizično obračunati z nami, toda mi smo se raje umaknili. Najbolj se je razburjal čevljarski mojster iz Kandije, ki je šel zadevo javit na žandarmerijsko postajo.

Drugi dan je prišel pome žandar in me odpeljal na zasliševanje na sodišče. Preiskovalec me je zasliševal kakšni dve uri. Vedel je za naše sestanke in moje sodelovanje s Kristanovo grupo, ki so jo zaprli nekaj dni prej. Toda, ker sem se dobro zagovarjal, so me izpustili.

Že naslednji dan smo izvedeli za državni udar v Beogradu in demonstracije po vsej Jugoslaviji. Zaradi tega je bila tudi preiskava proti meni ustavljena.

Nedelja, 6. aprila 1941. Že v jutranjih urah smo izvedeli, da so Nemci brez vojne napovedi napadli našo domovino in bombardirali Beograd, ki je bil proglašen za odprto mesto, ki ga po ženevski konvenciji ne bi smeli bombardirati. Radio je objavljala poročila o uspehih naše vojske, ki je uspela odbiti vse sovražne napade. Pozival je prebivalce naj ostanejo mirni.

V ponedeljek zvečer smo se zbrali ter ugibali, kaj naj storimo. Dobili smo nalogo, da v okoliških vaseh odstranimo vse table, ki označujejo vasi ter vse hišne številke, da nemški padalci ne bi vedeli kje so, če bi se spustili v zaledje. Proti jutru je bila akcija končana.

V Novo mesto, kjer je bil štab Dravske divizije, so pričeli prihajati prvi prostovoljci, ki so se odzvali pozivu KP, ki je pozivala vse rodoljube na obrambo domovine. Na štabu divizije niso vedeli, kaj z njimi početi. Orožja niso imeli, preskrbeli jim niso niti hrane niti prenočišča. Zato je bila naša skrb za njih nujno potrebna. Po par dneh so prostovoljci odšli naprej proti Zagrebu. Prihajali so tudi mobiliziranci. Tudi za njih ni bilo nič preskrbljenega. Večina je dobila le posamezne kose uniforme, eni bluže, drugi hlače. Le malo jih je dobilo kompletne uniforme in še ti ali premajhne ali pa prevelike. Nič boljše ni bilo z oborožitvijo. Nekateri so dobili puške brez jermenov in minicije, drugi pa nabojnače in municijo, pušk pa ne. Protiletalske topovske baterije, ki so bile okrog mesta, so imele zelo malo municije ali pa so bile brez nje. Pred štabom divizije, ki je bil delno nameščen tudi v osnovni šoli, pa so bile zložene cele grmade topovske municije.

Vse je smrdelo po sabotaži in skrajni nesposobnosti in brezglavosti vodstva tako opevani slavne kraljeve armade.

V četrtek smo zvedeli, da je sovražnik prodrł na nekaterih krajih že globoko v našo domovino. Slutili smo konec. Obupani smo ugibali, kaj naj storimo. Sprva smo se hoteli umakniti pred okupatorjem v Gorjance. Toda kasneje je le zmagal razum. Odšli smo v Sokolski dom, kjer smo vzeli razmnoževalni aparat ter 12 pušk. Puške smo dobro namazali ter zašili v vrečo, razmnoževalni aparat pa smo zavili v nepremočljivo platno. Vse skupaj smo odnesli h Krki ter na primernem mestu spustili v vodo.

V petek zjutraj sem izvedel, da je na novomeški postaji več vlakov raznega materiala, ki je bil poslan v Nemčijo, in da iz njega lahko vsak odnese, kar hoče. Hitro sem se napotil tja. Vsi so govorili, da je vojske konec in se sedaj lahko pleni, kakor se hoče. Na postaji in dohodih je bilo res več vlakov. Vagoni pa so bili polni vina, jaje, moke, usnja in drugega materiala. Okoliški kmetje so s plenjenjem pričeli že ponoči. V nekem vagonu sem našel vojaški prepečenec ter si z njim nabasal žepe. Ko pa sem na straški progi naletel na vagon natovorjen z municijo za puške, sem žepe hitro izpraznil ter jih nabasal z municijo. Odnesel sem jo v drevored za starim mestnim obzidjem na Kapitlju ter jo skril v podrto škarpno. Vedel sem, da nam bo kmalu prav prišla.

Ko sem se vračal domov, so nad mestom pričela krožiti nemška letala. Stal sem pred hišo ter jih opazoval. Nenadoma sem opazil, da se je od enega aviona nekaj odlepilo. Bomba! Hitro sem stekel v hišo ter se z domačimi skril v kleti. Zaslišali smo treskanje bomb in ropotanje strojnic. Ko se je pomirilo, sem odšel ven, da pogledam, kaj se je dogodilo. Na cesti pod našo hišo je ležalo več mrtvih ljudi in konj, ki so jih pokosili Nemci s strojnico. V osnovni šoli, kjer je bil del štaba divizije, je v gornjem nadstropju zijala velika luknja, ki jo je napravila letalska bomba. Šola je gorela, toda zaradi eksplozij, ki so jih povzročale pred šolo zložene topovske granate, se ni upal nihče gasiti.

Ko se nas je zbralo nekaj mladincev, smo poiskali plinske maske, ki so bile tako kot ostali vojaški material razmetane vsepovsod. Do šole smo prišli od zadnje strani. Ko smo prodrli v goreče poslopje, se nam je nudil grozen prizor. Več vojakov in oficirjev je bilo ranjenih in zasutih, tako da se niso mogli sami rešiti. Obupno so klicali na pomoč. Hitro smo pričeli z odkopavanjem in jih tudi več rešili. Najbolj je trpel nek rezervni oficir, ki je bil zarušen na gorečem tramu.

Tudi po mestu so bombe in granate, ki so ob letalskem napadu eksplodirale, napravile pravo razdejanje. Zaradi eksplozij granat je bilo okoli šole pretrgano električno in telefonsko omrežje. Bivši solastnik elektrarne

v Prečni me je prosil, da bi z njegovim sinom zvezala potr-gane žice. Kljub nevarnosti - pred šolo je namreč še ved-no od časa do časa eksplodirala kakšna granata - sva se lotila dela. Potrgane žice ob cesti pred šolo so bile hit-ro zvezane. Več dela pa sva imela med Ferličevo in Beleto-vo hišo, kjer so se prepletale električne in telefonske žice. Ko sem splezal na drogu na Ferličevi hiši, je nenado-ma začela nad mestom krožiti nemška "štorklja". Da me ne bi iz letala opazili, in začeli obstreljevati, se nisem spu-stil na tla, ampak sem miroval na drogu. "Štorklja" je dol-go krožila nad mestom, zdelo se mi je, da kroži celo več-nost.

Nenadoma zaslišim brnjenje na sedanji Cesti he-rojev. Ko sem se ozrl v tisto smer, sem opazil nemško moto-rizirano kolono. Od strahu mi je v žilah zledenela kri. Ko je do mene pripeljal prvi motorist, se je ustavil in vo-jak v prikolici je nameril vame strojnico. Že sem mislil, da je po meni. Eden od Nemcev me je vprašal, kaj delam na drogu. Delno z besedami, delno z gestami sem ji skušal po-vedati, da popravljam električno omrežje. Ukazal mi je, da takoj zlezem dol. Nisem si dal dvakrat reči. Hitro sem sple-zal dol in izginil.

Toda radovednost mi ni dala miru. Šel sem pogle-dat v mesto, kaj se tam dogaja. Ko sem prišel na glavno cesto, sem videl sivolasega generala z rokami nad glavo, nanj pa je iz oklopnika s strojnico meril nemški vojak. Po mestu so lovili vojake, zlasti pa oficirje razpadle kra-ljeve vojske, ter jih zbirali v prostorih sodišča, kjer je bil poprej drugi del štaba divizije. Tu so Nemci imeli zbirališče za vojne ujetnike.

Razpadla kraljeva vojska je brezglavo odmetavala orožje in se skrivala po okoliških vaseh in gozdovih. Veli-ko orožja so zmetali tudi v Krko. Večina vojakov je bila zadovoljna s tako hitrim koncem vojne, saj se je tako kon-čala tiranija oficirjev kraljeve vojske in zmešnjava, ki je nastala ob nemško-italijanskem napadu. Pa tudi nacistič-na propaganda med civilisti in vojaki je opravila svoje. Vsak vojak je težil, da pride čim prej domov, ker je mis-lil, da bo lahko doma mirno živel.

Nemci so nagnali ujetnike, da so po mestu zbira-li odvrženo orožje in municijo ter vse nosili na določera zbirališča. Že med to zmešnjavo pa je marsikatera puška, revolver, granata in druga municija izginila neznano kam. Isto se je dogajalo tudi na zbirališčih orožja. Nemci so pozvali vse prebivalce mesta, da v roku 24 ur oddajo vse orožje. Zagrozili so, da bo ustreljen vsak, pri komur bodo našli orožje. Večina ljudi se je te grožnje ustrašila ter so oddali orožje okupatorju.

Po par dneh so Nemci odšli, v mesto pa so prišli Italijani. Radovedno smo jih opazovali. Bili so majhni čr-nolasi ljudje, ki so v rokah vedno pestovali majhne puške.

Plašno so gledali okoli sebe in stalno spraševali, kje bi dobili kaj za jesti. Gledali smo jih z omalovaževanjem in podcenjevanjem.

Ker so se bali, so organizirali "Narodno stražo" ki je ponoči patroljirala po mestu ter stražila vojaška skladišča. To smo napredni mladinci temeljito izkoristili. Organizirani v trojke smo pri prevzemu patrole vedno "sunili" nekaj municije, ki smo jo skrbno spravljali. Tudi naši stražarji pri vojaških skladiščih so svojo dolžnost dobro opravljali. Marsikateri zaboj municije in eksploziva je izginil v gozd. Skoro ves material je kasneje prišel v partizanske roke. Vojnega materiala bi na ta način nabrali še več, če se ne bi v naše vrste stalno vrivali pripadniki "Slovenskih fantov", ki so kasneje postali belogardisti, in nam tako onemogočili še bolj uspešno delovanje.

Toda ko so v Novo mesto prispеле močnejše italijanske enote, je bilo našega stražarjenja in patroljiranja konec. Vendar nismo nehali zbirati orožja. Še vedno se je našla kakšna puška, pištola ali municija, ko jo je bilo treba prenesti na določeno mesto.

V tako zvanem "proštovem štabu" pri Šancah je bivša kraljeva vojska imela skladišče vojaških uniform in perila. Vrata so bila dobro zaklenjena, drugje pa se ni dalo priti noter. Le na zadnji strani je bila lina, ki pa je bila tako mojhna, da skozi njo ne bi zlezel niti otrok. Toda znašli smo se. Poiskali smo dolg kol ter vanj zabili močan hebelj in na ta način iz skladišča izvlekli precej uniform in perila.

(Se nadaljuje)

Z A H V A L A

Sindikalni organizaciji "Novoteks" in sodelavkam iz izmene B se toplo zahvaljujem za podarjene vence mojemu sinu Mirkotu.

Žalújoča
Marta Zgono